

SKÄL ATT RÖSTA STRATEGISKT I RIKSDAGSVAL

ANNIKA FREDÉN OCH HENRIK OSCARSSON

Vid de senaste riksdagsvalen har det förts livliga debatter huruvida det är taktiskt rätt att rösta på vissa partier i vissa situationer. Två huvudtyper av argument har framförts. Det första har med spärrgränsen att göra: det är bättre att välja ett säkert kort än att rösta på ett parti som riskerar att inte komma in i riksdagen. Det andra argumentet har med regeringsfrågan att göra: det är viktigt rösta på vissa partier eftersom det ökar sannolikheten för att en viss typ av regering kan bildas efter valet.

Vid det senaste valet 2014 gällde diskussionen om taktisk röstning bland andra Feministiskt initiativ (Fi) som inför valet hade ett opinionsstöd strax under den magiska fyraprocentspärren. Några argumenterade för att det var bättre att välja ett parti som med säkerhet valdes in i riksdagen, även om man gillade Fi bäst. Andra hävdade att en röst på Fi skulle kunna hjälpa det röd-gröna blocket att få majoritet i riksdagen, vilket kunde motivera vänstersympatisörer att rösta på nykomlingen. Att rösta på ett annat parti än det man tycker bäst om med avsikten att påverka utfallet brukar kallas att rösta strategiskt. I detta kapitel tittar vi närmare på fenomenet strategisk röstning i svenska val sedan 1988, för att bättre förstå vem som röstar strategiskt och varför.

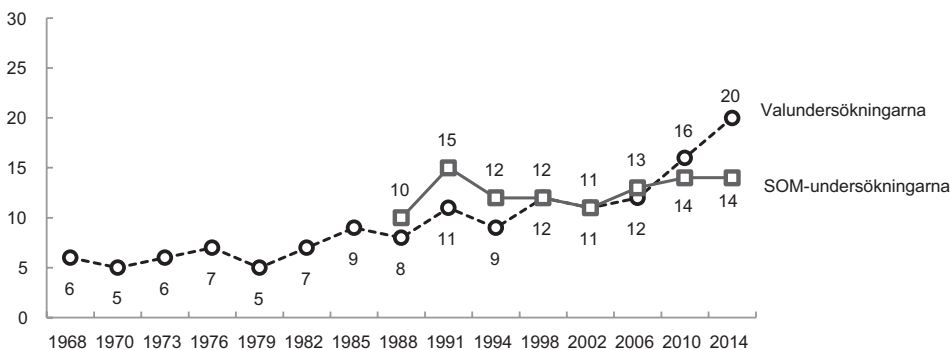
Strategisk röstning från 1988 och framåt

Det strategiska röstandet blir allt vanligare. I Sverige har tendensen att välja ett annat parti än det man gillar bäst ökat i de senaste valen i takt med att partisystemet vuxit och fått fler partier. En ökning skedde i mitten av 1980-talet (se figur 1), när graden av partiidentifikation – det vill säga banden mellan väljare och partier – började sjunka och antalet partier växte (Miljöpartiet tog sig in i Riksdagen 1988, Kristdemokraterna och Ny Demokrati 1991).

En av de första att resonera kring strategisk röstning var Anthony Downs (1957) som byggde sin ekonomiska demokratiteori utifrån att väljaren alltid väljer det parti som står henne närmast ideologiskt med sikte på regeringsutfall. Om man gillar två eller fler partier lika mycket kan en bedömning av partiernas tidigare insatser fälla avgörandet. En annan viktig faktor är att partiet faktiskt ska ha en chans att väljas. I sådana situationer kan det vara rationellt för en väljare att rösta på ett annat parti än det som hen tycker bäst om, i synnerhet i valsystem där bara ett parti eller en kandidat väljs i varje valkrets, som i så kallade pluralitetsvals-system. Att överge sitt bästa parti för ett annat som har större chans att väljas är också den vanligaste

definitionen av strategisk röstning i den internationella forskningslitteraturen (se t ex Alvarez och Nagler, 2000; Blais m.fl., 2001) .

Figur 1 Andelen väljare som röstar på ett annat parti än det de tycker bäst om 1956-2014 (procent)

Kommentar: Frågan om bästa parti i SOM-undersökningarna lyder "Vilket parti tycker du bäst om i rikspolitiken?". Respondenter som svarat "Annat parti" på frågan om bästa parti och på frågan om partival har kategoriserats som att de röstat på sitt bästa parti. Blankröstare är uteslutna ur analysen.

Källa: Svenska valundersökningar 1970-2014 och SOM-undersökningarna 1988-2014.

I proportionella vals-system som det svenska, där flera partier har chans att få mandat i en valkrets, finns också många skäl för väljare fundera kring vilka partier som riskerar att åka ur och vilka som kan tänkas samarbeta eller bilda regering efter valet. Till exempel kan den som sympatiserar med ett stort parti rösta strategiskt på en tänkbar samarbetspartner som riskerar att hamna under fyraprocentsspärren. I det svenska systemet har detta historiskt främst gällt Socialdemokraternas sympatisörer som röstat på Vänsterpartiet ("Kamrat 4-procent", se Holmberg 1984) och på senare år även kommit att gälla andra partier, inte minst de borgerliga småpartierna. Mycket tyder på att Kristdemokraterna vid valet 2010 höll sig kvar i riksdagen tack vare strategiska röster från Moderatsympatisörer (Oscarsson och Holmberg, 2013; Fredén, 2014). Denna typ av röstning ser ut att hänga samman med vilka signaler partierna sänder ut om vilka de tänker samarbeta med och hur opinionsmätningarna utvecklas under veckorna före valet (Fredén, 2015). Med tydliga valkoalitioner och regeringsalternativ, fyraprocentsspärr och allt fler partier är det inte underligt att taktiska överväganden blir vanligare bland väljarna och får konsekvenser för röstningsbeteende.

Den strategiska kontexten är alltså betydelsefull för valet av parti. Tidigare forskning visar också att det finns vissa egenskaper hos väljarna själva som hänger samman med strategisk röstning. Studier från olika typer av vals-system visar att det

finns ett starkt samband mellan att inte identifiera sig med ett särskilt parti och att rösta strategiskt (Blais och Gschwend, 2011; Niemi m.fl., 1992). I blandade och proportionella valsystem ser dock det här sambandet ut att vara mindre givet: experimentella studier från Tyskland visar att väljarens aktuella bedömning av partiet och vanan att alltid rösta på samma parti spelar en större roll än anhängarskap (Meffert och Gschwend, 2011). Även individers politiska kunskaper och politiska intresse har visat sig hänga samman med en större benägenhet att rösta strategiskt, även om resultaten här är blandade. Richard Niemi m fl (1992) visar att välutbildade i högre grad röstar strategiskt i det brittiska systemet, medan André Blais och Thomas Gschwend (2011) i en mer övergripande studie inte finner något samband medan politisk kunskap och benägenheten att rösta på ett annat parti än sitt bästa.

Vår analys bygger vidare på tidigare forskning och undersöker strategisk röstning på både större och mindre partier i Sverige, vilka systemfaktorer som påverkar den här typen av röstning och vem det är som röstar strategiskt. För första gången utnyttjar vi möjligheten att använda de nationella SOM-undersökningarna från valåren 1988-2014 för att studera avvikelser mellan partisympati – vilket parti väljaren tycker bäst om – och partival i riksdagsvalen.

Utgångspunkten för vår analys är att det finns åtminstone fyra förklaringar till varför en väljare avviker från sitt bästa parti därför att hon behöver ta hänsyn till den strategiska kontexten för valbeslutet. De två första förklaringsfaktorerna handlar om förutsättningarna i det specifika valet: partiernas inbördes styrkeförhållanden, relationen mellan partierna och spärrar för representation. De två andra förklaringarna handlar om hur individ-egenskaper såsom graden av partiloyalitet och politisk kunskap påverkar benägenheten att rösta strategiskt. Våra förväntningar på resultaten kan formuleras i form av fyra hypoteser på följande sätt:

1) *Ovilja att kasta bort sin röst.* Det första skälet att taktikrösta handlar om den klassiska varianten av strategisk röstning: att väljare som gillar små partier tenderar att rösta strategiskt på större partier. Anledningarna kan vara att väljaren vill att rösten bidrar till fördelningen av mandat i parlamentet, och att en röst på ett större parti har större chans att påverka vilka partier som får inflytande och hur regeringen kan komma att se ut. Detta kan leda till att den som har ett litet parti som sitt bästa parti röstar på ett stort parti.

- Väljare som har ett litet parti som sitt bästa parti röstar strategiskt i högre grad än andra

2) *Viljan att stödja ett litet parti.* Ett andra skäl till strategisk röstning handlar om att väljaren röstar strategiskt på ett litet parti som riskerar att få mindre än fyra procent av rösterna och inte bli representerat i Riksdagen. En väljare som sympatiserar med ett parti som befinner sig på säkrare mark i opinionsmätningar före valet kan då välja att rösta på ett annat parti som riskerar att hamna under fyra procent. Skälet

kan vara att väljaren vill stödja en regeringskoalition eller vill försäkra sig om att en viss sorts ideologisk inriktning finns representerad. Vid flera val under den undersökta perioden har det funnits små partier som potentiellt haft möjligheten att dra nytta av den här typen av strategisk röstning.

- Om en väljare värderar ett parti som riskerar att åka ur riksdagen positivt ökar benägenheten att rösta strategiskt på detta parti

3) *Partiolojalitet*. De väljare som inte har utvecklat några starka band till ett specifikt parti är sannolikt mer benägna att ändra val utifrån rådande omständigheter och rösta strategiskt, än den som är lojal och identifierar sig starkt med ett parti. Vi förväntar oss alltså att väljare med svaga band till ett parti, allt annat lika, röstar strategiskt oftare än väljare som har starka band till ett visst parti.

- Den som inte betraktar sig som anhängare av ett visst parti är mer benägen att lämna sin förstapreferens

4) *Politisk kunskap*. Personer som är väl insatta i det politiska spelet och partierna kan också tänkas vara mer benägna att ändra sitt röstbeteende utifrån de aktuella förutsättningarna. Dels för att man känner till vad rösten kan leda till när det gäller fördelning av mandat och regeringskonstellationer, dels för att det kan vara lättare att sovra och ta till sig olika typer av information, till exempel opinionsmätningar, som kan behövas för att rösta strategiskt.

- Ju mer politiskt intresserad, desto större benägenhet att rösta strategiskt

För att testa hypoteserna om strategisk röstning använder vi data från de nationella SOM-undersökningarna hämtade från valåren under perioden 1988–2014. Utfallsvariabeln är en röst i riksdagsvalet på ett annat parti än favoritpartiet, vilket innebär att svarspersonen uppgett att han eller hon har röstat på ett annat parti än det parti som angetts som ”bästa parti”. Datamaterialets styrka är dess jämförbarhet över tid och dess storlek – frågor om partival och bästa parti återfinns i samtliga SOM-undersökningar som genomförts strax efter valen under perioden. Svagheten handlar om att uppgifter om bästa parti och partival samlas in *samtidigt* och *efter* valet, vilket kan göra att svaren på frågorna påverkas av varandra. Frågorna ställs dock på olika ställen i enkäten vilket minskar risken för detta.

Detta fann vi

Vi inleder med en översiktlig presentation av strategisk röstning i olika grupper (tabell 1). Detta gör det möjligt att genomföra en första enkel test av våra hypoteser. I tabellen urskiljs de som sympatiserar med olika stora partier (*Storleken på bästa partiet*), de som gillar ett parti som riskerar hamna under fyraprocentsspärren (*Gillar ett litet parti kring fyraprocentsspärren*), samt grupper med olika grad av partiidentifikation (*Partiolojalitet*) och politisk kunskap (*politiskt intresse, nyhetskonsumtion, utbildningsnivå*).

Tabell 1 Andel strategiskt röstande i olika grupper, 1988-2014 (procent)

	Röstade på sitt bästa parti	Röstade inte på sitt bästa parti	Summa procent	Antal svarande
Samtliga svarande 1988-2014	87	13	100	21 087
Kvinna	86	14	100	10 950
Man	88	12	100	10 131
16-29 år	85	15	100	3 180
30-49 år	86	14	100	7 030
50-75 år	88	12	100	9 579
76+	89	11	100	1 296
<i>Storleken på bästa partiet</i>				
Bästa parti < 3,0 procent	72	28	100	191
Bästa parti 3,0-5,5 procent	81	19	100	1 697
Bästa parti > 5,5 procent	88	12	100	19 006
<i>Gillande av små partier</i>				
Gillar ett parti som riskerar hamna under 4 procent	87	13	100	3 491
Övriga	87	13	100	3 698
<i>Partiloyalitet</i>				
Starkt övertygad anhängare	94	6	100	4 705
Övertygad anhängare	89	11	100	9 809
Ej anhängare	79	21	100	6 190
<i>Politisk sofistisering</i>				
Utbildningsnivå				
Låg utbildning	89	11	100	4 864
Medel utbildning	87	13	100	8 742
Hög utbildning	85	15	100	7 131
<i>Politiskt intresse</i>				
Lågt politiskt intresse	87	13	100	8 023
Medel politiskt intresse	87	13	100	9 944
Högt politiskt intresse	86	14	100	2 929
<i>Nyhetsmedieexponering</i>				
Låg	86	14	100	6 991
Medel	88	12	100	7 077
Hög	88	12	100	6 925

Kommentar: Procenttalen i tabellen visar andelen väljare som röstat på ett annat parti i riksdagsval än det parti som de tycker bäst om. Analysen bygger på resultat från samtliga undersökningar. *Partistorlek* bygger på opinionsläget för det parti som respondenten tycker bäst om, operationaliserat som genomsnittet av opinionsinstitutet Sifos augusti- och septembermätningar strax före respektive val. *Viljan att stödja ett litet parti* bygger på om väljaren gillar ett parti som riskerar hamna under fyraprocentsspärren. Det är de som har gett ett positivt värde (1-5) på en 11-gradig ogillar-gillar-skala från -5 till +5 till ett parti som i Sifos augusti-septembermätningar före valet hade ett opinionsstöd på 3,0-5,5 procent (intervallet har satts med hänsyn till att tidigare forskning visar att små partier tenderar att bli få färre röster om de har stöd under 3 procent, medan opinionsnivåer över 5,5 procent ser ut att minska benägenheten att taktikrösta på ett litet parti,

se vidare Fredén, 2015). *Partiloyalitet* bygger på en följdfråga efter frågan om bästa parti: "Anser du dig vara en övertygad anhängare av detta parti?" med svarsalternativen "Ja, mycket övertygad", "Ja, något övertygad" och "Nej". *Politisk kunskap* testas på tre olika sätt: politiskt intresse, utbildningsnivå och medieexponering. *Politiskt intresse* bygger på frågan "Hur intresserad är du i allmänhet av politik?", där svarsalternativen är "mycket intresserad" "ganska intresserad", "inte särskilt intresserad", och "inte alls intresserad", där de två sistnämnda slagits samman till en kategori ("lågt politiskt intresse"), utbildning är uppdelad i tre grupper: enbart grundskoleutbildning, gymnasium eller någon form av högskoleutbildning som högsta utbildning; *Nyhetsmedieexponering* är ett index som använder sig av frågor om nyhetskonsumtionsvanor vid respektive valår. I tabellen har respondenterna kategoriserats i tre lika stora grupper.

Källa: De nationella SOM-undersökningarna valåren 1988-2014.

Resultaten visar att storleken på det parti man tycker bäst om har ett samband med benägenheten att strategirösta. Sympatisörer till partier som är mindre än tre procent i opinionsmätningarna före valen röstar oftare på partier de inte tycker bäst om (28 procent) jämfört med sympatisörer till partier som befinner sig närmare fyraprocentspärren (19 procent). Bland sympatisörer till större partier (>5,5 procent) är det relativt sett ovanligare att ägna sig åt strategisk röstning (12 procent).¹

Det vidare testet av hur preferens påverkar röstningen, där en individs samtliga positivt värderade partier ingår, visar att den som i det aktuella valet har ett parti som riskerar att hamna under fyraprocentspärren bland sina alternativ är lika benägen att rösta strategiskt som den som inte har det. Detta tyder på att strategisk röstning på ett parti runt spärren har att göra med faktorer som varierar från val till val, till exempel om partierna har bildat koalitioner före valet och hur opinionsmätningarna utvecklar sig över tid, samt faktorer som varierar från individ till individ (se vidare nedan).

Lojala partianhängare lämnar sällan sitt parti i sticket i riksdagsvalen. Men även i dessa grupper finner vi väljare som ibland röstar på ett annat parti än de som det betraktar sig som övertygade anhängare av. Bland starkt övertygade partianhängare är det sex procent strategiskt röstande. Motsvarande andel bland övertygade anhängare är elva procent. Bland personer som inte betraktar sig som anhängare av ett parti är andelen som röstar på ett annat parti än det bästa partiet klart högst, 21 procent. Resultaten visar alltså att band till ett visst parti har ett signifikant samband med benägenheten att strategirösta.

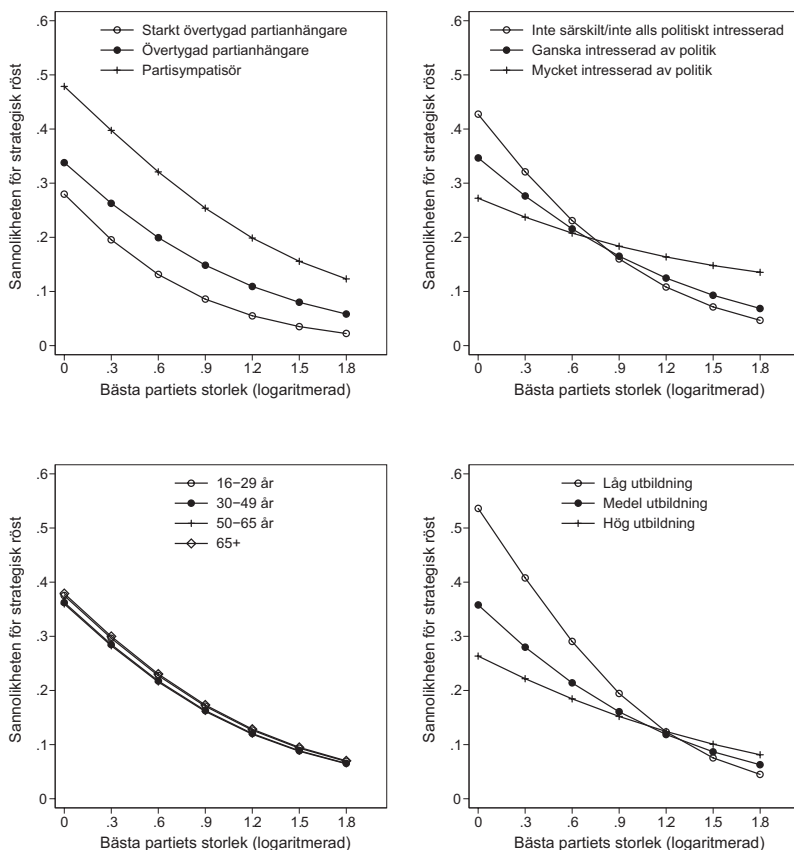
Det saknas bra mått på politisk kunskap i SOM-undersökningarna. I den här analysen har vi valt att använda utbildning, politiskt intresse och nyhetskonsumtion som mått på näraliggande fenomen. Vi vet att ingen av dessa uppvisar särskilt övertygande samvariation med politiska kunskaper, men i det här sammanhanget har vi inte så mycket att välja på än att försöka kombinera olika näraliggande mått. Resultaten visar måttliga skillnader mellan de grupper vi tänker oss är mer kunniga och uppmärksamma politik och de som inte är det. Det är små procentuella skillnader i benägenheten att rösta strategiskt (definierat som en röst på ett annat parti än sitt bästa) i grupper med olika utbildning, politiskt intresse och nyhetsmediekonsumtion.

I nästa steg av analysen tar vi hjälp av regressionsanalys för att undersöka om de bivariata samband vi hittat håller även i en analys där många variabler inkluderas samtidigt för att försöka förklara varför individer väljer att rösta på ett annat parti än det de gillar bäst. Eftersom vår utfallsvariabel – strategisk röstning – bara har två värden använder vi oss av logistiska regressionsmodeller (jmf Agresti, 2002). Modellen visar sannolikheten för att en väljare med en viss uppsättning egenskaper röstar på ett annat parti än sitt bästa. Vi inkluderar även ålder i modellen eftersom den bivariata analysen tyder på att det finns ett visst samband mellan ålder och benägenheten att taktikrösta (se tabell 1) och eftersom vi vet från tidigare forskning att ålder har ett starkt samband med såväl intresse, kunskaper och partiidentifikation (Dalton, 2014; Oscarsson & Holmberg 2013). För att kunna pröva våra hypoteser om strategisk röstning på ett effektivt sätt är det alltså nödvändigt att kontrollera för ålder.²

Resultaten från våra regressionsanalyser bekräftar att storleken på väljarnas bästa parti har en stark påverkan på benägenhet att rösta strategiskt. Ju större det parti man tycker bäst om är, desto svagare är incitamenten att rösta på något annat parti. Vid kontroller återkommer detta huvudsamband i grupp efter grupp och analyserna visar också att tendensen att överge små partier är något starkare bland personer som saknar band till ett visst parti (se figur 2).

Så tillbaka till våra fyra hypoteser. Vi konstaterar att vår första hypotes om *oviljan att kasta bort sin röst* fick ett starkt stöd. Tendensen att rösta strategiskt är klart högre bland väljare som sympatiserar med små partier och i synnerhet de som sympatiserar med partier som inte är representerade i riksdagen. Den andra hypotesen om *viljan att stödja ett litet parti*, den typ av strategisk röstning på partier kring fyraprocentsspärren som oftast diskuteras i det svenska sammanhanget, har svårare att slå igenom i analysen som innefattar samtliga val från 1988. Detta kan bero på flera faktorer. Dels har förutsättningarna inför de val vi har studerat sett olika ut: år 2006 fanns till exempel inget parti som i opinionsmätningarna låg i närheten av spärren, och då blir den här typen av resonemang mindre aktuella. Figur 2 visar också att det förekommer en hel del strategisk röstning på mindre partier – även de som stödjer stora partier röstar ibland strategiskt – men att benägenheten att lämna ett stort parti för ett annat alternativ är olika i olika grupper. Den tredje hypotesen om *partilojalitet* fick ett starkt stöd i analyserna. Det finns ett signifikant samband mellan graden av partiidentifikation och strategisk röstning: de som inte identifierar sig med ett visst parti är klart mer benägna att rösta strategiskt än andra. Figur 2 visar också att den som inte ser sig som anhängare av ett parti också har relativt stor benägenhet att rösta strategiskt på ett mindre parti (cirka 15 procents sannolikhet). Den fjärde hypotesen om effekter av *politisk kunskap*, fick emellertid endast ett svagt stöd i våra analyser. De förväntade resultaten att det skulle vara intresserade och kunniga väljare som i störst utsträckning ägnar sig åt strategisk röstning uteblir i våra modeller. Graferna och de analyser vi genomfört tyder på att det finns ett intrikat samspel mellan olika förklaringar:

Figur 2 Sambandet mellan bästa partiets storlek och sannolikheten att rösta strategiskt bland personer med olika grad av partianhängarskap, politiskt intresse, ålder och utbildning (predicerade sannolikheter)

Kommentar: Resultaten illustrerar resultat hämtade från en logistisk regressionsanalys (se brödtexten). Beräkningarna visar sannolikheten att en väljare med en viss typ av egenskaper röstar strategiskt. Den huvudsakliga förklaringsvariabeln är hur stort det parti man gillar bäst är ("Bästa partiets storlek"). Bilderna visar vilken inverkan partianhängarskap, politiskt intresse, ålder och utbildning har för väljarens benägenhet att överge mindre respektive större partier för ett annat. "Bästa parti"-variabeln har logaritmeras (vilket betyder att värdena på skalan blir lägre och mindre spridda) för att kunna titta närmare på vad som händer bland väljare som sympatiserar med små partier. Ett värde på 0,3 på skalan motsvarar ett bästa parti som nått två procent, 0,6 motsvarar den magiska fyraprocentsspärren, 0,9 motsvarar ett parti kring 8 procent, 1,2 motsvarar ett parti på 16 procent. I modellen som ingår även kontrollvariablerna utbildning (3 kategorier, jfr tabell 1) och ålder (4 kategorier, jämför tabell 1). För att ta hänsyn till att de olika förklaringsfaktorerna samverkar vi använt en trevägsinteraktion mellan partistorlek, politiskt intresse och partianhängarskap i de två övre figurerna och en trevägsinteraktion mellan partistorlek, utbildning och partianhängarskap i de två nedre figurerna.

Källa: De nationella SOM-undersökningarna 1988, 1991, 1994, 1998, 2002, 2006, 2010 och 2014.

det är framförallt lågutbildade och politiskt ointresserade som överger riktigt små partier för att rösta på ett större parti. Däremot ser sambandet i andra riktningen något annorlunda ut: benägenheten att överge ett stort parti är något större bland personer med högt politiskt intresse (sannolikheten att rösta strategiskt är cirka 15 procent bland dem med stort politiskt intresse som har ett stort parti som bästa parti). På det stora hela är dock effekterna av politisk kunskap små, vilket motsäger Niemi med fleras (1992) studie från det brittiska systemet, som visar att framförallt högutbildade tenderar att rösta strategiskt, och är mer i linje med Blais och Gschwend (2011), som hittar små skillnader i röstbeteende bland personer med olika grad av politisk kunskap. De modeller vi har testat visar att det inte är alldeles okomplicerat att förklara strategisk röstning eftersom individegenskaper påverkar olika typer av strategisk röstning på olika sätt i olika situationer.

Rösta med hjärtat eller hjärnan?

Våra analyser visar att det svenska systemet i hög grad påminner om andra etablerade system: tendensen att överge preferensen är klart störst bland dem som sympatiserar med små partier. Samtidigt finns en motsatt tendens att anpassa rösten utifrån rådande opinionsläge och rösta på ett litet parti som riskerar att åka ur riksdagen. Dessa ”motstridiga krafter” blir extra tydliga i vissa val, till exempel valet 2014 och röstning på Feministiskt initiativ. Här var det många som gillade partiet som valde att rösta på ett parti som säkrare skulle ta en plats i riksdagen. Samtidigt var det andra som i takt med att opinionssiffrorna steg valde att rösta på Fi av strategiska skäl. Vid valet 2010, å andra sidan, var det många som röstade taktiskt på ett likaledes litet parti, Kristdemokraterna, som hade ett bättre utgångsläge eftersom de ingick i en koalition och hade erfarenhet av riksdagen sedan tidigare.

Analysen visar också att vissa typer av personlighetskaraktärstika hänger samman med strategisk röstning. Det finns ett starkt samband mellan att inte se sig som en anhängare av ett visst parti och rösta strategiskt, vilket sammanfaller med resultat från andra länder och system, där det också finns ett starkt samband mellan svag partiidentifikation och strategisk röstning.

Noter

- ¹ Skillnaderna mellan grupperna är statistiskt signifikanta.
- ² För att pröva om våra resultat är robusta har vi även inkluderat respektive valår i analysen för att kunna kompensera för de något olika nivåerna på det strategiska röstandet vid olika val (jfr figur 1). Vi har också inkluderat viktvariabler som kompenserar för det faktum att antalet svarande de två senaste valen (2006 och 2010) är betydligt större än tidigare år. Ingen av dessa test har visat sig förändra våra huvudresultat, och vi redovisar därför inte dessa kontrollvariabler i den slutgiltiga modellen.

Referenser

- Agresti, Alan (2002). *Categorical Data Analysis*. New Jersey: John Wiley & Sons.
- Alvarez, R. Michael & Jonathan Nagler (2000). "A new approach for modelling strategic voting in multiparty elections", *British Journal of Political Science* 30:57-75.
- Blais, André och Thomas Gschwend (2011). "Strategic defection across elections, parties, and voters", i Russell J. Dalton and Christopher J Anderson (red), *Citizens, contexts and choice. How context shapes citizens' electoral choices*. Oxford: Oxford University Press.
- Blais, André, Richard Nadeau, Elisabeth Gidengil, & Neil Nevitte (2001). Measuring strategic voting in multiparty plurality elections, *Electoral Studies* 20:343-352.
- Dalton, Russel. J. (2014). *Citizen politics. Public opinion and political parties in advanced industrial democracies*. Washington D.C.: CQ Press.
- Downs, Anthony (1957). *An economic theory of democracy*. New York: Harper and Row.
- Fredén, Annika (2014). "Threshold Insurance Voting in PR systems. A study of voters' strategic behavior in the 2010 Swedish General Election", *Journal of Elections, Public Opinion and Parties* 24:473-492.
- Fredén, Annika (2015). "Coalitions, polls and expectations. Strategic voting in PR systems". Opublicerat manuskript.
- Holmberg, Sören (1984). *Väljare i förändring*. Stockholm: Liber
- Meffert, Michael F. & Thomas Gschwend (2011). "Polls, coalition signals and strategic voting. An experimental investigation of perceptions and effects", *European Journal of Political Research* 50:636-667.
- Niemi, Richard G., Guy Whitten & Mark Franklin (1992). "Constituency characteristics, individual characteristics and tactical voting in the 1987 British General Election", *British Journal of Political Science* 22:229-240
- Oscarsson, Henrik and Sören Holmberg (2013). *Nya svenska väljare*. Stockholm: Norstedts Juridik.